

ve müslümanların ele geçirdikleri bölgelerde sosyopolitik örgütlenmesi teşvik edilmiştir. Kâdisiye Savaşı'na 100 civarında Bedir Gazvesi'ne katılan sahâbî, 310 kûsur Bey'atürrıdvân'da hazır bulunan ve daha sonra müslüman olan sahâbî, Mekke'nin fethine iştirak eden 300 sahâbî ve 700 sahâbe çocuğu katılmıştı (İbnü'l-Esîr, II, 453). Savaş öncesinde iki taraf arasında yapılan görüşmelerde müslümanların ortaya koydukları tavır ve söyledikleri sözler, İslâm fetihlerinin etik temellerini açıklaması bakımından büyük önem taşımaktadır. Daha sonraki fetih hareketleri için slogan haline getirilen, "Biz insanları kula kul olmaktan kurtarıp Allah'a kul etmek için geldik" cümlesi Kâdisiye'nin armağanıdır. Kaynaklarda bu savaş ve bazı savaşçıları (Ka'kâ' b. Amr ve Ebû Mihcen es-Sekâfî gibi) hakkında yarı efsanevî hikâyeler de yer almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebü Yûsuf, *el-Harâc* (nşr. Muhibbuddin el-Hatîb), Bulak 1302, s. 30-34; Ya'kûbî, *Târîh*, II, 143-145; Belâzûrî, *Fütûh* (Rıdvân), s. 255-262; Dîneverî, *el-Ahbarü't-tuvâl*, s. 119-127; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), III, 480-579; İbn A'sem el-Kûfî, *el-Fütûh*, Beyrut 1406/1986, I, 156-169; Mes'ûdî, *Mürûcû'z-zehab* (Abdülhamîd), II, 316-329; Makdisî, *el-Bed' ve't-târîh*, V, 170-178; İstahârî, *Mesâlik* (de Goeje), s. 82-83; Makdisî, *Ahşenû't-tekâşim*, s. 117; Yâkût, *Mu'cemû'l-büldân* (Cündî), IV, 331-332; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 450-485; İbn Haldûn, *el-İber*, II, 91-100; Ahmed Zeynî Dahlân, *el-Fütûhâtü'l-İslâmiyye*, Kahire 1387/1968, I, 80-109; F. Mc. G. Donner, *The Early Islamic Conquests*, Princeton 1981, s. 190-213, 387-404; Ahmed Âdil Kemâl, *el-Kâdisiyye*, Beyrut 1409/1989; S. M. Yusuf, "The Battle of al-Qadisiyya", *JC*, XIX (1945), s. 1-28; M. Streck, "Kadisiye", *IA*, VI, 54-57; L. Veccia Vaglieri, "al-Qadisiyya", *EP* (İng.), IV, 385-387.

HAYRETTİN YÜCESOY

KÂDİYÂNİLİK

(القاديانية)

Mirza Gulâm Ahmed Kâdiyânî
(ö. 1908)

tarafından kurulan dinî hareket.

Mirza Gulâm Ahmed'in adına izâfetle Mirzâiyye, ortaya çıktığı yere nisbetle Kâdiyânîyye adıyla anılır. Gulâm Ahmed'in 4 Kasım 1900 tarihinde yayımladığı bildiriyile Hz. Peygamber'in ismine işaret etmek üzere Ahmedîyye olarak ilân edilmiş, bu tarihten itibaren gerek kendileri gerekse Batılılar bu adı kullanmışlardır. Müslüman âlimler ise bu adlandırmanın Gulâm Ahmed'in kendisine işaret etmek üzere yapıldığını belirterek Kâdiyânîyye-

yi tercih etmiş ve yakın dönem mezhepler tarihi literatüründe daha çok bu isimle yer almıştır.

Gulâm Ahmed, Hindistan'da Pencap eyaletinin Gurdâspûr bölgesinde küçük bir kasaba olan Kâdiyân'da kendi ifadesiyle 1839 yılında dünyaya geldi. Oğlu Mirza Beşîrüddin Mahmud Ahmed ve diğer bazı Kâdiyânîler'ce 1835'ten başlamak üzere çeşitli tarihler zikredilmişse de ağırlıklı olarak kabul gören doğum tarihi 1839'dur. Gulâm Ahmed'in ailesi, 1526'da Bâbürlü Devleti'nin kurucusu Bâbü ile birlikte veya ondan biraz sonra (1530) Hindistan'a göç eden Hacı Barlas soyundan gelmektedir. Gulâm'ın babası Mirza Gulâm Murtaza, kendi babası Mirza Hâdî gibi bir halk hekimi olup her ikisi de İngiliz idaresine karşı gösterdiği bağlılığın sonucu ailenin elde ettiği topraklarda tarımla uğraşmıştır.

Eğitime Kur'an-ı Kerîm, Arapça ve Farsça öğrenmekle başlayan Gulâm Ahmed, daha sonra mantık ve felsefe dersleri alıp babasından da hekimlikle ilgili bazı bilgiler edindi. Babası onu Siyâlkût'a gönderip bölge mahkemesinde hukukçu olmasını istedi. 1864'te Siyâlkût'a memur olarak giden Gulâm orada hukuk imtihanında başarılı olamadı, babasının çağrısı üzerine Kâdiyân'a döndü (1868) ve inziva hayatı yaşamaya başladı. Bu süreçte Kur'an, tefsir, hadis alanında ve diğer dinler üzerinde çalışmalar yaparak denemeler kaleme aldı. Kendisinin "vahiy" dediği bazı sesler duyduğunu ileri sürmesi de bu yıllara rastlar. Gulâm Ahmed, 1876 yılından itibaren gazetelerde Hindular ve hristiyanlara karşı yazılar yazdı. 1857 sipahi ayaklanması sonucunda tamamen İngiliz hâkimiyeti altına giren Hindistan'da Hindular'la hristiyanların Hint müslümanlarına hücum ettiği bir dönemde İslâm'ı savunmak için girişilen bu faaliyet beklenen ilgiyi çekti ve Gulâm Ahmed'in pek farkına varılmayan kişiliği ön plana çıktı. Bu fırsattan faydalanan Gulâm Ahmed, Hindu ve hristiyanlara karşı elli ciltlik bir reddiye yazacağını ilân ederek esere abone olunmasını istedi. *Berâhîn-i Ahmediyye* adıyla Urduca kaleme alınan eserin ilk cildi yayımlandığında (Amritsar 1880) bir kısım müslümanlar tarafından heyecanla karşılandı. 1884 yılına kadar dört cildi neşredilen eserin ilk iki cildinde İslâmiyet, diğer dinlere karşı çeşitli yollarla ve bu arada birtakım ilhamlar, kerametler ve kehanetlerle savunuldu. III ve IV. ciltlerde vahyin kesilmediği, kesilme-

mesi gerektiği, Resûl-i Ekrem'e tam anlamıyla uyan bir kişinin peygambere verilen zâhirî ve bâtinî bilgilerle donatılacağı gibi konular ele alındı. Bu arada Gulâm Ahmed, İngiliz hükümetini överek silâhla cihad fikrine karşı çıktı. Başlangıçta elli cilt olacağı bildirilen *Berâhîn-i Ahmediyye*'nin V. cildinin önsözünde (Kâdiyân 1905) beş ciltle yetinildiği, böylece -elli ile beş arasında sadece bir sıfır farkı olduğundan- verilen sözün de yerine getirildiği ifade edildi.

Gulâm Ahmed 1303'te (1885) kendisinin hicrî XIV. yüzyılın müceddidi olduğunu ilân etti. Hindular'ın Arya Samac grubuyla giriştiği tartışmanın sonunda *Sürme-i Çeşme-i Arya* adlı kitabını yayımladı (Lahor 1886). 1 Aralık 1888'de Luzi-yana'da, Allah'ın kendisine taraftarlarından biat almasını ve ayrı bir cemaat oluşturmasını emrettiğini bildirdi. Gulâm Ahmed biraz daha ileri giderek 1891 yılında, aldığı vahiy ve ilhamlara göre İsâ b. Meryem'in diğer nebîler gibi tabii bir ölümle öldüğünü, Allah'ın kendisini hristiyanların ve müslümanların beklediği mesîh ve mehdî olarak gönderdiğini söyledi. Bu konudaki görüşlerini arka arkaya yayımladığı *Feth-i İslâm* (baskı yeri yok, 1891), *Tavzîh-i Merâm* (baskı yeri yok, 1891) ve *İzâle-i Evhâm* (baskı yeri yok, 1891) adlı kitaplarında açıkladı. Bu açıklamalara göre Hz. İsâ çarmıhta ölmemiştir. Öldü sanılarak mezara konduktan sonra kendine gelmiş ve yaralarını merhem-i İsâ denen bir ilâçla iyileştirip İncil'i yaymak ve özellikle kayıp "on İsrâil koyunu"nu aramak üzere Keşmir'e seyahat etmiştir. Keşmir'de 120 yaşlarında ölmüş ve Srinagar'da gömülmüştür. Âhir zamanda gelmesi beklenen Mesîh İsâ b. Meryem değil yaratılış bakımından ona benzeyen Muhammed ümmetinden bir kimse olacaktır. Müslümanların beklediği mesîh ile mehdî aynı kişi olup bu da Mirza Gulâm Ahmed Kâdiyânî'dir. Gulâm Ah-

Kâdiyânîliğin
kurucusu
Mirza
Gulâm
Ahmed

med, hem Hz. Muhammed'in hem İsa'nın ruhunu taşıdığı için barışçıdır; cihadını kılıçla değil tebliğle yaparak İslâm'ı yayacaktır. Davasının doğruluğunu ispat etmek için ileri sürdüğü deliller, kendisine indirilen vahiy ve verilen mucizeler sebebiyle ona inanmak zorunludur.

Bu aşırı iddialarından dolayı müslümanlar, hristiyanlar ve Arya Samac mensupları Gulâm Ahmed'e şiddetle karşı çıktılar. Daha önce *Berâhîn-i Ahmediyye*'yi öven Muhammed Hüseyin el-Batalevî, 29 Ramazan 1308'de (8 Mayıs 1891) Luzi-yana'da onun küfrüne dair bir fetva neşretti. Ancak Gulâm Ahmed bu karşı çıkışlara rağmen arka arkaya yayımlanan, Arapça kaleme aldığı *Kerâmâtü's-sâdikîn* (baskı yeri yok, 1893), *Hamâmetü'l-büşrâ* (baskı yeri yok, 1893), *Nûrû'l-hak* (baskı yeri yok, 1894) ve *Sırrü'l-hilâfe* (baskı yeri yok, 1894) adlı eserlerinde iddialarını sürdürdü, muhaliflerinin felâket ve ölüm gibi kötü gelecekleriyle ilgili kehanetlerde bulundu. 26-29 Aralık 1896'da Lahor'da Hindular tarafından düzenlenen dinler konferansına katılıp bu münasebetle *İslâmî Uşûl ke Felâsîfî* (baskı yeri yok, 1899, *The Teachings of Islam*, trc. L. Luzac, London 1910) adlı eserini yazdı. Ardından İngiliz hükûmetine bağlılığını dile getirip adalet ve iyilik yolduğu olarak gördüğü kraliçenin duacısı olduğunu açıklayan *Tuhfe-i Kayşeriyye* ile (Lahor 1899) *Sitâre-i Kayşere*'yi (Lahor 1899) kaleme aldı.

Gulâm Ahmed, 10 Zilhicce 1317 (11 Nisan 1900) tarihinde kurban bayramı namazında Arapça bir hutbe okudu. Daha sonra *el-Hutbetü'l-ilhâmiyye* başlığı ile yayımlanan bu hutbe üzerine (Kâdiyân 1319/1901) taraftarlarından Mevlî Abdülkerîm onun için "nebi" ve "resul" sıfatlarını kullandı (1901). Bağlılarından bazılarının itirazına rağmen Gulâm Ahmed, karşı çıkmadığı bu sıfatla ilgili olarak çok farklı yorumlarda bulunup kendisinin "yeni bir kitap getiren kişi" anlamında bir peygamber olmadığını, nübüvvetinin "Allah'ın has ve seçilmiş bir kulu" mânasınca değerlendirilmesi gerektiğini, bu noktada nebilüğünün velâyet nuruna sahip bulunması sebebiyle mecazi anlamda zillî (gölge) ve burûzî (yeniden belirme) biçiminde anlaşılabilirliğini, ayrıca Allah tarafından kendisine haberler ilham edilmesi açısından "muhaddes" olduğunu ifade etti. Bu konudaki itirazlara karşı da *Tuhfetü'n-nedve* (Kâdiyân 1902) ve *Hakikatü'l-vahy* (Kâdiyân 1907) adıyla iki eser telif etti. Gulâm Ahmed'in bu yö-

rumları kendisinden sonra ikiye ayrılan taraftarları arasında ciddi tartışmalara sebep oldu. Kâdiyân grubu onun gerçek anlamda nebilüğünü ileri sürerken Lahor grubu Hz. Muhammed'in son peygamber olduğunu, ondan sonra hakiki veya mecazi anlamda hiçbir nebînin gelmeyeceğini, Gulâm Ahmed'in sadece müceddid yahut mesîh ve mehdî olduğunu ileri sürdü. Gulâm Ahmed 2 Kasım 1904 tarihinde Siyâlkût'ta, kendisinin müslüman ve hristiyanlar için mehdî ve mesîh olduğu gibi Hindular için de Vedalar döneminde tanrı Vişnu'nun iki şahsiyetinden biri ve insanın tanrıyı tanımanın aracı olan Krişna-Avatar olduğunu ilân etti.

26 Mayıs 1908'de bir toplantı için bulunduğu Lahor'da ansızın ölen Gulâm Ahmed, ertesi gün Kâdiyân'a götürülerek orada taraftarları için ayrılan Bihiştî Makbere'ye gömüldü. Cenaze namazından önce, onun 14 Aralık 1905'te yayımladığı vasiyetine uyularak sağlığında oluşturulan Sadr-ı Encümen-i Ahmediyye'nin ileri gelenlerinden Kâdiyân'da hazır bulunanların katılımıyla yapılan seçimde Hakîm Nûreddin mesîhin birinci halifesi sıfatıyla hareketin başına getirildi.

1841'de Pencap'ın Sargoda bölgesinin Biheyre şehrinde doğan Hakîm Nûreddin 1880 yılında *Taşdik-i Berâhîn-i Ahmediyye* (Siyâlkût 1890) adıyla bir kitap yazmış, böylece Gulâm Ahmed ile aralarında sağlam bir dostluk başlamıştı. Gulâm Ahmed'e nisbetle daha sistemli ve ciddi bir eğitim görmüş olduğu için gerek Arapça ve Farsça bilgisi gerekse dinî ilimlerdeki üstünlüğü onu hareket içinde ön plana geçirmiş ve perde arkasında hareketin fikir babası olarak tanınmasına yol açmıştır. Hakîm Nûreddin'in yönetimi sırasında mezhep içinde, Gulâm'ın oğlu Mahmud Ahmed'in küfür ve İslâm hakkındaki görüşleriyle 1913 yılında vuku bulan Kanpûr Camii ayaklanması yüzünden birtakım huzursuzluklar ortaya çıkmışsa da herhangi bir bölünme olmamıştır. Hakîm Nûreddin, 13 Mart 1914'teki ölümünden önce halifelğe Gulâm Ahmed'in oğlu Mirza Beşîrüd-din Mahmud Ahmed'i aday göstermişti. Bu arada Mevlânâ Muhammed Ali ve arkadaşları, Gulâm Ahmed'in vasiyetine bağlı kalınarak halife seçilmemesi ve mezhebin işlerini Sadr-ı Encümen-i Ahmediyye'nin yürütmesi gerektiğini ileri sürmüşse de Mahmud Ahmed mesîhin ikinci halifesi unvanıyla halifelğe getirilmiş, diğer grup da Kâdiyân'dan ayrılarak Lahor'a yerleşmiştir. Böylece hareket ikiye ayrılmıştır.

1. Kâdiyân Ahmedîleri. Mirza Beşîrüd-din Mahmud Ahmed'in önderliğindeki Kâdiyân grubu, Gulâm Ahmed'in peygamberliğini ve ona inananların kâfir olduğunu ileri sürmekle kalmamış, Mahmud Ahmed'in bütün dünyanın halifesi sayıldığını söylemiştir. Pakistan'ın kuruluşu üzerine (1947) Kâdiyân Hindistan sınırları içinde kaldığından bunlar merkezlerini Pakistan'da yeni kurdukları Rebve şehrine nakletmişlerdir. Mahmud Ahmed'in (ö. 1965) yarım yüzyılı bulan idaresi kendi topluluğu için oldukça başarılı geçmiş, hakkında lehte ve aleyhte pek çok şey söylenmiştir. Mahmud Ahmed, Kâdiyânîliği dünyaya yaymak için 1911'de oluşturulan ve kırk yaşını geçmiş her Kâdiyân'ın katılabilirdiği Encümen-i Ensârullah'ı kendi emrine tâbi bir kuruluş haline getirmiş, bu kuruluşa bağlı olarak 1918 yılından itibaren genel sekreterlik, ayrıca eğitim öğretim, propaganda ve tanıtım, iç ve dış işleri, maliye, ağırlama ve yerleştirme, basın yayın ve kutlu mezarlık gibi birtakım teşkilâtlar ihdas etmiştir. Yine tanıtım amacıyla aylık *Review of Religions* (1902'den itibaren), Urduca *el-Fazl* (1913'ten bu yana), Amerika'da *The Muslim Sunrise*, Londra'da aylık *The Muslim Herald* gibi birçok dergi yayımlanmaktadır. Ayrıca Kur'an-ı Kerîm Melik Gulâm Ferid tarafından İngilizce'ye çevrilmiş (Lahore 1969) ve bu çeviri esas alınarak çeşitli Batı ve Afrika dillerine de tercüme edilmiştir. Kâdiyân grubu günümüzde (2001) mesîhin dördüncü halifesi unvanıyla Mirza Tâhir Ahmed'in yönetiminde faaliyetlerini sürdürmektedir.

2. Lahor Ahmedîleri. Mevlânâ Muhammed Ali'nin önderliğinde Lahor'a yerleşerek Ahmediyye Encümen-i İşâât-ı İslâm adı altında başkanlık statüsü çerçevesinde organize olmuşlardır. Sayıları diğer Kâdiyânîler kadar olmamakla birlikte onlardan çok daha faaldirler. Muhammed Ali'

Günümüzde
Kâdiyân
grubunun
başında
bulunan
Mirza
Tâhir
Ahmed

nin 1917'de tamamladığı Kur'an tercümesi (Chicago-İllinois 1973 [ayrıca çeşitli baskıları vardır]) akılcı bir yaklaşımla kaleme alınmıştır. Bunun yanında onun ve arkadaşlarının Londra, Berlin ve Endonezya'daki misyonları aracılığı ile İslâmiyet'i Batı'da yayma çalışmaları da etkili olmuştur. Urdu dilinde üç haftalık *Peygām-ı Şulh*, İngilizce haftalık *The Light*, aylık *Islamic Review and Muslim India (Arab Affairs)*, Almanca aylık *Muslimisch* ve diğer dillerde çıkan çeşitli dergileri vardır. Lahor Ahmedîleri Gulâm Ahmed'in peygamberliğinden söz etmemekte, onu sadece bir müceddid ve zaman zaman "mesîh-i mev'ûd" olarak nitelemekte, kendilerini de İslâmiyet'in savunucuları ve yayılması için çalışan kimseler olarak göstermektedirler.

Kâdiyânîler, Pakistan'ın kuruluşuyla birlikte yönetim kademelerinde önemli yerlere geldiler. Özellikle Kâdiyân kolunun nübüvvet iddiası, küfür telakkisi, kılıçla cihadı reddetmesi ve Gulâm Ahmed'e inanmayanların kâfir sayılması gibi aşırılıkları Pakistan'daki müslüman halkı galeyana sevk etmiş ve 1953 yılı başlarında patlak veren ayaklanmalar askerî tedbirlerle bastırılarak iş mahkemeye intikal ettirilmiştir (mahkeme kararlarının değerlendirilmesi için bk. *An Analysis of the Munir Report: A Critical Study of the Punjab Disturbances-Inquiry Report* [trc. ve ed. Hurşid Ahmed], Karachi 1956). Sonuçta Kâdiyânîliğin her iki kolu da Pakistan Parlamentosu'nun 7 Eylül 1974 tarihinde aldığı kararla "İslâm dışı azınlık" olarak kabul edilmiş ve Pakistan anayasasının 260. maddesine eklenen bir fıkra ile, "Hz. Muhammed'in nübüvvetinin mutlak sonluğuna inanmayan, Muhammed'den sonra peygamberliğini iddia eden veya böyle bir iddiada bulunan peygamber ya da dinî bir müceddid olarak tanıyan kişi anayasanın ve hukukun hedeflerine göre müslüman değildir" hükmü getirilerek Pakistan'da yaşayan Kâdiyânîler faaliyetleri açısından ciddi biçimde kısıtlanmıştır. Nübüvvet, mehdîlik ve cihadın konumu dışında İslâm'ın temel ilkeleri açısından Ehl-i sünnet âlimleri gibi düşünen Kâdiyânîler amelî bakımdan Hanefî fıkhrına tâbidir (geniş bilgi için bk. Fıglalı, s. 169-184).

Günümüzde Pakistan dahil 2 milyon dolayında bir nüfusa sahip bulunan Kâdiyânîler faaliyetlerinin ağırlığını Avrupa, Asya, Pasifik, Amerika ve kısmen Afrika misyonlarına kaydırmışlardır. Kâdiyânîlerin her iki kolunun başlıca gelir kaynak-

ları Kâdiyân ve Lahor'a beytümâl hissesi olarak gönderilmesi gereken zekâtıdır. İkinci gelir kaynağı her ay yapılan mecburi ödemelerdir. Buna göre her Kâdiyânî, aylık gelirinin on altıda birini mecburi olarak ve düzenli bir şekilde hareketin malî organizasyonuna öder. Ayrıca fedakârlık ve cömertlik derecesine göre gelirinin onda birinden üçte birine kadar olan bölümünü hareketin fonlarına aktarır. Bunların dışında her Kâdiyânî'nin, ölümü halinde malının onda birini mezhebe ayırması ve bu hususu önceden vasiyetine kaydetmesi istenir.

Kâdiyânîlik hakkında gerek kendi mensupları gerekse müslüman ve hristiyan müellifler tarafından kaleme alınmış kitap ve makalelerden meydana gelen zengin bir literatür vardır. Gulâm Ahmed'in kırk civarında eseri Urduca, Arapça, Farsça ve İngilizce olarak yayımlanmıştır. Kâdiyân ve Lahor kolları tarafından yazılıp neşredilen yüzlerce kitap, broşür ve dergi vardır. Kâdiyân kolunun en önemli eserleri Mirza Beşîrüddin Mahmud Ahmed'in kaleme aldığı *Ahmadiyya Movement* (Lahore 1971), *Ahmadiyyah or The True Islam* (Lahore 1972), *Introduction to the Study of the Holy Qur'ân* (Lahore 1969) ve Muhammed Zafrullah Han'ın *Islam-Its Meaning for Modern Man* (London 1962) adlı eseridir. Lahor kolu için Mevlânâ Muhammed Ali'nin *The Ahmadiyyah Movement* (Urduca'dan trc. S. Muhammed Tufail, Lahore 1973), *The Finality of Prophethood* (Urduca'dan trc. S. Muhammed Tufail, Woking-England 1966), *The Religion of Islam* (Lahore 1971) adlı eserleri zikredilebilir. Ayrıca Avrupa, Amerika, Afrika ve Asya misyonları tarafından gerçekleştirilmiş pek çok yayın mevcuttur.

Kâdiyânîlik'le ilgili olarak müslümanlar ve hristiyanlarca yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu reddiye mahiyetindedir. Bunlardan, mezhebin doğuşu sırasında Muhammed İkbâl'in yazdığı *Islam and Ahmadiism* ile (Meerut, ts., son baskılarından biri, Lahore 1980) ve Howard Arnold Walter'in *The Religious Life of India: The Ahmadiyya Movement* (Mysore City 1918) adlı eseri özellikle zikredilmelidir. Mezhep hakkında önemli bilgiler veren diğer eserlerden Ebû'l-A'lâ el-Mevdûdî'nin *Mâ hiye'l-Kâdiyâniyye* (trc. Halîl Ahmed el-Hâmidî, Küveyt 1389/1969), Ebû'l-Hasan en-Nedvî'nin *el-Kâdiyânî ve'l-Kâdiyâniyye* (Beyrut 1387/1967), İhsan İlahî Zahîr'in *Qadiyanîat* (Lahore 1975), Hasan İshâ Abdüzzâhir'in *el-Kâdi-*

yâniyye: Neş'etühâ ve tetavvuruhâ (Küveyt 1980) adlı kitapları da kaydedilmeye değer niteliktedir. Ethem Ruhi Fıglalı *Kâdiyânîlik: Ahmediyye Mezhebi* adıyla bir doçentlik tezi hazırlamış (İzmir 1986), bunun özeti *Kâdiyânîlik* ismiyle de yayımlanmıştır (Ankara 1994). Ayrıca Hint alt kıtasının son dönemiyle çağdaş İslâm hakkında bilgi veren bütün kitaplarda Kâdiyânîliğe atıflarda bulunulmuştur (Gulâm Ahmed'in kitaplarının listesi, Kâdiyân ve Lahor kollarına mensup müelliflerin eserleriyle reddiye mahiyetindeki diğer kitap ve makaleler hakkında geniş bilgi için bk. Fıglalı, s. 203-220; ayrıca bk. *HATM-i NÜBÜVET*).

BİBLİYOGRAFYA :

Mirza Gulâm Ahmed, *Berâhîn-i Ahmediyye*, Kâdiyân 1905, V, tür.yer.; a.mlf., *Haqiqatü'l-mehdî*, Kâdiyân 1899, s. 15-17; a.mlf., *el-Huḡbetü'l-ilhâmîyye*, Kâdiyân 1901, s. 30 vd.; a.mlf., *Haqiqatü'l-vahy*, Kâdiyân 1907, s. 28, 362-363; H. A. Walter, *The Religious Life of India: The Ahmadiyya Movement*, Mysore City 1918, s. 113, 117 vd.; Muhammad Zafrullah Khan, *Islamic Worship* [baskı yeri ve tarihi yok], s. 2-5, 74-77 vd.; *An Analysis of the Munir Report: A Critical Study of the Punjab Disturbances-Inquiry Report* (trc. ve ed. Khurshid Ahmad), Karachi 1956; K. Cragg, *Islamic Surveys 3: Counsels in Contemporary Islam*, Edinburgh 1965, s. 161 vd.; J. Robson, "The Ahmadiyya, Religion in the Middle East" (ed. A. J. Arberry), Cambridge 1969, II, 359; Ebû'l-Hasan Ali en-Nedvî, *el-Kâdiyânî ve'l-Kâdiyâniyye*, Cidde 1391/1971, s. 22-29, 35 vd., 83 vd.; Bashiruddin Mahmud Ahmad, *Ahmadiyyah or the True Islam*, Lahore 1972, tür.yer.; Sir Muhammad Iqbal, *Islam and Ahmadiism*, Lahore 1980, s. 25-35; M. Hiskett, *The Development of Islam in West Africa*, London 1984, s. 291-293; Tâhâ ed-Desûkî Habîşî, *el-Kâdiyâniyye ve mesîruhâ fi't-târîh*, Kahire 1409/1989, s. 28-43, 116-143; R. B. Turner, *Islam in the African Experience*, Bloomington 1997, s. 109-146; Ethem Ruhi Fıglalı, *Kâdiyânîlik: Ahmediyye Mezhebi*, İzmir 1986; Wilfred Cantwell Smith, "Ahmadiyya", *EP* (İng.), I, 301-303.

ETHEM RUHİ FİĞLALI

KADR SÜRESİ

(سورة القدر)

Kur'an-ı Kerim'in
doksan yedinci süresi.

Müfessirlerin çoğunluğuna göre Mekke döneminde Abese sûresinden sonra nâzil olmuştur; Medine'de indiğine dair bazı rivayetler de mevcuttur. Nüzûl sırasına göre yirmi beşinci sûre olduğu kabul edilir. Beş âyetten oluşan sûrenin fâsılası, harfidir. Adını, sûrede üç defa tekrar edilen ve üstünlüğü sebebiyle "leyletü'l-Kadr" olarak nitelenen geceden almıştır